De Gallische bevolking voor het begin van onze jaartelling

Door het ontbreken aan geschreven bronnen en aan voldoende archeologische vondsten, zijn historici het nog altijd niet eens hoe groot de Gallische bevolking was in de laatste eeuwen voor het begin van onze jaartelling.

Twee strekkingen

Historici zoals De Potter en Broeckaert, ook Carnoy en De Smet hebben het over onze Keltische voorouders. Anderen zoals Pirenne en verlinden beweren dat pas met de Frankische kolonisatie onze nederzettingsgeschiedenis is begonnen.[1] Deze kolonisatie gebeurde volgens hen ook vooral ten zuiden van de lijn Sint-Niklaas-Torhout, langs dus de meer beboste en onvruchtbare gebieden.

Toponymisch onderzoek van Gysseling toonde aan dat er vele Germaanse namen kunnen worden teruggevonden in het Meetjesland en het Waasland, naar het zuiden van het Meetjesland zouden er ook meer pre-Germaanse namen zijn. Ryckaert volgt ook de piste van een onbewoonde streek voor onze jaartelling, en van een latere Frankische kolonisatie.[2]

Al deze beweringen leiden tot onduidelijkheid over het bewoond zijn van onze streken in de periode dat de Romeinen aan hun bezetting van Gallië begonnen. Enkele aanwijzingen uit die tijd zijn toch de tellingen die in Bibracte in 60 v.C. werden genoteerd door de Helveten. Dit zou duiden op gemiddeld een 600-tal inwoners per dorp. [3]

Caesar zelf had het ook over 9.000 Menapische krijgers. Dit zou neerkomen op een 28.000 inwoners of een bevolkingsdichtheid van 5/km².[4] Dit zou dus voor de grootste dorpen in het Meetjesland leiden tot ongeveer 150 inwoners, voor de kleinste tot ongeveer 15 inwoners.

Dat in onze streken de nederzettingsgeschiedenis al begonnen was ten tijde van de Galliërs is zeker op basis van archeologische vondsten tot nu toe. Ook toponymisch blijkt al veel in die periode ontstaan te zijn.[5] Dat er bij de Romeinse inval heel wat doden zijn gevallen, en er ook heel wat slaven werden weggevoerd, valt eveneens niet te betwijfelen. Dit zal zeker zijn effect hebben gehad op de toenmalige Gallische bevolking. In elk geval was er een lokale bewoning in de periode vlak voor het begin van onze jaartelling, die aanzienlijk zou afnemen door de gebeurtenissen die zich voordeden tijdens de Romeinse bezetting.

In *De Frankische landname in het Meetjesland* probeert L. Goeminne een idee te krijgen van de bewoningscijfers daar op het einde van de belangrijke tweede germanisering tussen 400 en 750 n.C. [6] Ook hij stelt de vraag naar de situatie van de oorspronkelijke bevolking voordien. Deze zou ook volgens hem uiterst gering zijn toen de Germanen binnenvielen. Het aandeel van de ingeweken

---

[1] Volgens L. Van Durme (2003) zouden er zelfs in de Zuidelijke Nederlanden en Frans-Vlaanderen bijna geen Kelten hebben gewoond.
[2] Zie verder in: Een verdere verkenning van Gallische dorpen (Zomergem), www.stap-brug.be
[3] Gallisch Brabant, www.stap-brug.be
[4] L. Goeminne, De Frankische landname in het Meetjesland, Appeltjes van het Meetjesland, 2010, p. 187.
[5] Zie: Gallisch Brabant, ook: Een verdere verkenning van Gallische dorpen, www.stap-brug.be en ook: Over onze Gallische voorouders.
[6] Hierbij zouden Salische Franken uit het westen van Duitsland via Noord-Brabant, Limburg, en de Kempen en Brabant, naar het noorden van Frankrijk zijn getrokken. Van op zee zouden dan Saksische Franken uit het noorden van Duitsland, aan land gaan in Noord-Frankrijk en via een omgekeerde beweging naar het noordoosten trekken. In de jaren 50 van vorige eeuw stelde de Gentse historicus Verlinden dat de Franken met te weinig waren om onze streken te kunnen koloniseren. DNA-onderzoek (prof. Mertens, UA) toonde in 2003 aan dat we afstammen van Frankische immigranten.

Franken in verhouding tot de oorspronkelijke bevolking wordt volgens verschillende auteurs wel anders ingeschat: van 25 % tot zelfs het vormen van een meerderheid.

Voor een oppervlakte van 850 km² voor het Meetjesland en een gemiddelde bevolkingsdichtheid van 5/km² bij het begin van de Romeinse bezetting[7] komt men ongeveer op een lokale bevolking van 4.250 personen. Goeminne gaat uit van een ongeveer even groot aantal latere Frankische immigranten.

De Franken zouden zich wel niet overal gevestigd hebben: ze kozen voor de meer bewerkbare en vruchtbare plaatsen langs de Leie- en Scheldeoevers. Op andere plaatsen zoals bv. de Kempen ontstonden er eerder weinig Germaanse vestigingen.

Bevolking Meetjesland rond 800

Goeminne schetst de bevolkingsevolutie voor 48 dorpen in het Meetjesland tussen 800 en 1469.[8] Voor dit laatste jaar is voor veel dorpen een haardentelling bewaard gebleven. Op basis van een door een historici aangenomen bevolkingsgroei van 0,3 %/jaar kan men terugrekenen tot het jaar 800. Voor de grootste dorpen zoals Maldegem, Aalter, Evergem, Assenede, Eeklo, Zomergem en Adegem berekent hij zo een bevolkingscijfer voor het jaar 800 dat ligt tussen 75 en 300 inwoners/dorp.

Toponiemen kunnen een schat aan aanvullende informatie bezorgen voor deze periode met weinig geschreven bronnen en archeologische vondsten.

Gysseling was een van de eerste die de zogenaamde inga-heem formaties in de zesde eeuw geïntroduceerd zag in het departement Pas-de-Calais in Noord-Frankrijk en vandaar zag verschuiven naar het zuiden van West-Vlaanderen. Lindemans zag deze formaties als een direct resultaat van een Frankische nederzetting in een vruchtbare regio met voldoende watervoorziening. In Frans-Vlaanderen, Vlaanderen en Brabant zijn er ongeveer 800 van dergelijke toponiemen terug gevonden.

Goeminne start zijn eigen onderzoek van de inga-heem formaties met enkele theoretische veronderstellingen:

- In 'ontluikende' gehuchten met weinig bevolking , is er geen Frankische kolonisatie en dus zijn er geen inga-heem formaties.
- In belangrijke dorpsgemeenschappen op gunstige gronden (bv. Eeklo) is er een soort verzet tegen Frankische kolonisatie, dus geen inga-heem formaties.
- Op andere plaatsen kan naar schatting één formatie ontstaan voor een familiegroep van ongeveer 20 nieuwe inwoners.
- Elke Frankische nederzetting is numeriek minstens even groot als de oorspronkelijke bevolking.[9]

Er worden door de auteur 29 inga-heem en 27 heem-formaties gevonden in het Meetjesland. In de helft van de 48 dorpen zijn er geen aanwezig.[10] Tien dorpen hebben elk één formatie, zes dorpen

---

[7] Die dan wel direct nadien sterk zou zakken. De bevolkingsdichtheid is dus een schatting op basis van de cijfers van Caesar. Volgens Goeminne zouden er vrijwel geen Kelten hier gewoond hebben.

[8] L. Goeminne, AM, 2010, p. 203. Het cijfer van 0,3 % geldt voor de periode tussen 800 en 1600. Indien er geen haardentelling bestaat maakt hij gebruik van andere bronnen. De auteur spreekt van een retrograde berekening. Hij geeft per gemeente ook de cijfers voor de 19de eeuw en de oppervlakte aan.
Zie ook tabel 4.

[9] Het is niet duidelijk wat hier juist mee bedoeld wordt.

[10] Bv. Eeklo en Vinderhoute. Ten gevolge van talrijke bossen, slechte waterhuishouding volgens de auteur. In Eeklo zou dan weer het princiep van de weerstand tegen de kolonisatie zijn opgetreden. Zie de kaarten p. 200

hebben er twee, vijf dorpen hebben er drie (bv. Lovendegem), één dorp heeft er vier (Maldegem), twee dorpen hebben er elk vijf (Ursel, Zomergem) en één dorp heeft er zeven (Aalter). Deze 56 toponymische formaties zouden voor het Meetjesland dus zowat 1100 nieuwe immigranten hebben betekend. In een eerdere publicatie van Goeminne berekende hij er ongeveer 4.000.[11]

Er lijkt een zekere correlatie te bestaan tussen de toponymische formatiedichtheid en de populatiedichtheid. Zo komt men op basis van het aantal inga-heem-formaties voor Maldegem uit op een bevolkingscijfer van 80, voor Zomergem 100 en voor Aalter 140, tlekns dus voor het jaar 800. Dit is qua grootte-orde vergelijkbaar met de cijfers berekend uit de haardentelling. Er is ook een bepaalde correlatie van de formatiedichtheid met de procentuele aanwezigheid van woeste gronden (bos en heide).[12]

Uit zijn onderzoek van de inga-heem formaties leidt Goeminne dus een eerder selectieve kolonisatie van de Franken af. Verschillende berekeningen van de dorpspopulatie voor het jaar 800 komen ook overeen met de cijfers van de haardentellingen.

Gallische toponiemen

De auteur gaat zoals zovele anderen er van uit dat inga-hem formaties van Germaanse oorsprong zijn en ontstaan zijn in de periode vanaf de vijfde eeuw tot en met de achtste eeuw. In het werk Gallisch Brabant van D. Timmermans geven talloze voorbeelden aan dat een Gallisch toponiemenmodel ook kan gehanteerd worden. Een verkennend onderzoek voor o.a. het Meetjesland heeft dit bevestigd. Het ontstaan van de Meetjeslandse toponiemen komt zo enkele eeuwen vroeger te liggen.

Als men er dus vanuit gaat dat de gevonden inga-heem formaties al in de Gallische periode gevormd werden, gelden de hier geschatte populaties uit de formatiedichtheid dan ook meer voor toen. Deze cijfers liggen in de buurt van de hier al vermelde berekeningen uit de schatting van de Menapiërs door Caesar. Dit betekent dan ook dat de bevolking in de Meetjeslandse dorpen tussen het begin van de Romeinse bezetting en het jaar 800 ongeveer stabiel zou gebleven zijn.[13] Wellicht ligt de oorzaak hier bij de dalende Gallische bevolkingscijfers ten gevolge van de brutale Romeinse inval, en een stijgend bevolkingscijfer ten gevolge van de Frankische landname.

Marc Van Stappen, 2023, www.stap-brug.be

---

en p. 202 met voor het Meetjesland een grotere concentratie langs de Leie. Ook ten zuiden en ten westen van Eeklo worden er formaties aangetroffen.

[11] Dit cijfer heeft dan wel betrekking op het gebied tussen Leie en Schelde, dat dus ten zuiden van het Meetjesland is gelegen.

[12] Grafiek 2, p. 204. Het blijft ergens vreemd dat hij bossen als woeste gronden blijft noemen. Door heel wat ontbossing ontstonden er juist vruchtbare gebieden.

[13] Op basis van enerzijds de inga-heem formatie dichtheid (Gallisch model i.p.v. Germaans model) en anderzijds de berekeningen (jaar 800) op basis van de haardentelling. Als men ook de talrijke andere Gallische toponiemen zou meetellen, kunnen de populaties in het Meetjesland vlak voor het begin van onze jaarteling ook hoger uitvallen dan deze berekend op louter de inga-heem formaties.